

Jaume Fornés, pintor de Mataró, autor del retaule renaixentista del Roser de Sant Pere de Vilamajor

JOSEP M. ABRIL LÓPEZ

*Jaume Fornés, a painter from Mataró, author of the Roser Renaissance
altarpiece of Sant Pere de Vilamajor church*

La majoria de les pintures del retaule renaixentista del Roser de Sant Pere de Vilamajor es conserven al Museu de Granollers, on hi ha les nou taules principals. A l'article es dona a conèixer el seu autor, el pintor i daurador Jaume Fornés de Mataró. S'han localitzat diversos pagaments del retaule fets pels administradors de la confraria del Roser entre 1610 i 1614. El retaule ja estava acabat i instal·lat a la capella el 1610. Jaume Fornés era un pintor de categoria mitjana. Documentat entre 1598 i 1614, primerament com a daurador i pintor decorador, segurament s'havia format amb Antoni Toreno a Mataró, i havia participat en retaules pintats pel milanès Joan Baptista Toscano i el romà Cèsar Corona. També va ser l'autor del retaule de l'ermita de Santa Cristina de Lloret (1612). Probablement era parent directe dels escultors de Mataró Joan Fornés i els seus fills Pau i Joan Fornés II.

Paraules clau: Jaume Fornés, Antoni Toreno, Joan Baptista Toscano, Cèsar Corona, pintura renaixentista catalana.

Most of the paintings from the Roser Renaissance altarpiece of the Sant Pere de Vilamajor church are exhibited at the Granollers Museum, where the nine main tables are preserved. The article introduces its author, the painter and gilder Jaume Fornés from Mataró. There is some evidence of several payments for the altarpiece made by the administrators of the Roser confraternity between 1610 and 1614. The altarpiece was already finished and installed in the chapel in 1610. Jaume Fornés was an average painter. Documented between 1598 and 1614, initially as a gilder and decorative painter, he had probably trained with Antoni Toreno in Mataró, and had co-worked in altarpieces painted by the Milanese Joan Baptista Toscano and the Roman Cèsar Corona. He was also the author of the altarpiece of Santa Cristina de Lloret hermitage (1612). He was probably a direct relative of the Mataró sculptors Joan Fornés and his sons Pau and Joan Fornés II.

Keywords: Jaume Fornés, Antoni Toreno, Joan Baptista Toscano, Cèsar Corona, Catalan Renaissance painting.

Bona part de les pintures del retaule de la Mare de Déu del Roser de Sant Pere de Vilamajor s'han preservat i es conserven al Museu de Granollers des de la Guerra Civil, on es van portar per protegir-les de l'esclat revolucionari dels primers mesos de la guerra, que va provocar la crema de retaules i ornaments litúrgics de la majoria d'esglésies.¹ Fins ara es desconeixia el seu autor i es consideraven del segle XVI. Amb aquest text es vol donar a conèixer l'artista que les va pintar i els anys en què es van fer.²

LA NOVA ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT PERE DE VILAMAJOR (FINALS XVI-PRINCIPIS XVII)

L'església actual de Sant Pere de Vilamajor es va construir entre finals del segle XVI i els primers anys del següent. El 1581 el bisbe de Barcelona Joan Dimes Loris va donar permís per edificar un nou temple al mateix indret que el vell, després d'enderrocar-lo en bona part i d'aprofitar-ne les pedres. Com apunten David Galí i Raquel Lacuesta, les obres van anar a bon ritme i l'octubre de 1600 es va beneir la part del temple que s'havia edificat fins aleshores, que englobava l'absis pentagonal i tres trams de la nau, amb les capelles laterals adjacents. A la dreta de la portada, a la paret, hi ha una làpida amb la inscripció "Feta en març de 1604", data en què pràcticament van culminar les obres del nou temple que va substituir l'edifici romànic primitiu. La zona dels peus del temple, amb els primers dos trams de la volta, el cor i les dues primeres capelles laterals corresponents, és l'última part que es va fer, ja que en aquest indret hi havia l'església antiga, que va continuar en ús mentre es van fer les obres. Un cop beneïda la part nova, el culte es va traslladar allà. Aleshores es va enderrocar l'església vella i es van culminar les obres del nou temple. Això va ser entre 1600 i abans de 1610. En aquesta darrera etapa de les obres és quan es va construir la capella del Roser, que és a l'entrada de l'església.

-
- 1 El meu agraïment més sincer a Teresa Sorribas, curadora del Museu de Granollers, per haver-me proporcionat amablement les fitxes del retaule i les fotografies que acompanyen l'article. També a Montse Cabassa, de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, i a Núria Peiris i Oriol Vilanova de l'Institut Amatller d'Art Hispànic per la seva professionalitat i per haver-me facilitat la tasca de recerca.
 - 2 Segons les fitxes de les taules del Museu de Granollers, el 1978, quan es preparava el catàleg i l'exposició permanent del museu, els tècnics es van adonar que hi havia una sèrie de taules amb característiques similars de mides i estil, i van constatar que havien format part d'un mateix retaule, dedicat a la Mare de Déu del Roser. Finalment Margarita Tintó, investigant a l'Arxiu Mas, va trobar la fotografia del retaule del Roser de Sant Pere de Vilamajor anterior a la Guerra Civil i es va poder identificar la procedència de l'obra.

LA CAPELLA I EL RETAULE DE LA MARE DE DÉU DEL ROSER

La nau del temple, coberta amb volta de creueria senzilla, té cinc trams i, a banda i banda, hi ha quatre capelles cobertes amb volta nervada i una clau central. A la clau de la primera capella de l'esquerra hi ha la imatge de la Mare de Déu i el Nen en relleu. Aquest espai acollia primitivament el retaule del Roser que estem tractant.

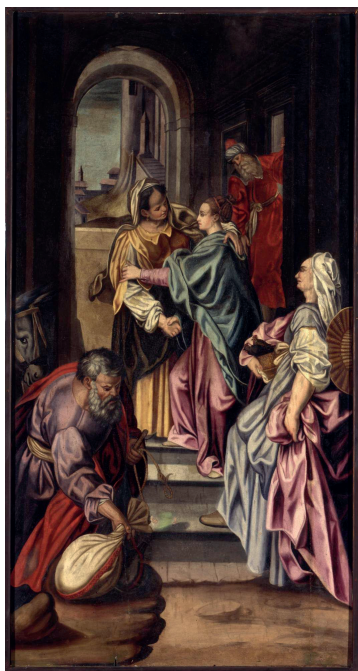
Segons Antoni Gallardo la capella tenia "un bon retaule plateresc de gran alçada". La descripció de mossèn Manuel Trens, de 1926, no és tan elogiosa: "Altar Roser: neoclàssic, plafons pintats passadors, Verge bonica, goticiant, antependi amb brodat". Mn. Trens el qualificava de neoclàssic per la seva estructura clàssica, amb columnes a banda i banda de les pintures i un frontó triangular coronant el retaule, com es pot veure a la fotografia anterior a la Guerra Civil de l'Institut Amatller d'Art Hispànic. Però no es referia al moviment que ara coneixem com a neoclàssic, propi dels finals del segle XVIII i principis del XIX que torna a les fonts gregues i romanes com a rebuig del barroc, sinó a l'estil renaixentista, ja que l'obra és tardorenaixentista i es va fer als primers anys del segle XVII. Mn. Trens considerava que les pintures eren "passadores", és a dir, d'una qualitat mitjana.

L'imponent moble litúrgic no era aprofitat de l'església primitiva, sinó posterior a la construcció del nou temple, ja que es tractava d'un retaule de mides considerables i, com es pot veure a la fotografia anterior a 1936, es va fer expressament per a aquest lloc i tenint en compte les mides i proporcions de la capçalera de la capella del Roser, un espai que ocupava pràcticament en la seva totalitat. L'adaptació a l'espai era tan ben feta que l'inici de l'àtic o cimera del retaule coincidia amb l'arrencada dels nervis de la volta, que sostenen la coberta i transformen la part superior del mur en una ogiva. Justament era l'espai on el retaule perdia volum i es recloïa en un sol compartiment central coronat per un frontó per

Retaule del Roser a la seva capella de l'església de Sant Pere de Vilamajor. Fotografia anterior a 1936. ©Institut Amatller d'Art Hispànic. Foto Gudiol A-9624.

adaptar-se a la forma triangular del sostre. Les aletes laterals acabaven de completar aquesta funció.

Jaume Fornés, retaule del Roser de Sant Pere de Vilamajor (1610): *Visitació de Maria a Elisabet i Naixement o Adoració dels pastors*.
Fotografies Museu de Granollers.

El retaule, d'estructura reticular, tenia tres carrers i dos cossos, als quals s'havia d'afegir el bancal i l'àtic. Al mig del cos principal hi havia una fornícula amb la imatge esculpida de la Mare de Déu del Roser. Unes columnes separaven els compartiments i sostenien l'entaulament que marcava la divisió en sentit horitzontal. A l'àtic o remat hi havia la taula de la *Coronació de Maria*, culminada amb un frontó triangular i acompanyada per dues aletes als costats. Al frontó hi havia el *Pare Etern*, i, a les aletes, l'*Anunciació*, amb Maria a l'esquerra i l'àngel a la dreta. L'estructura arquitectònica del retaule, la talla de la Mare de Déu, el timpà superior i les dues aletes s'han perdut. Al Museu de Granollers s'hi conserven les nou taules principals, amb les pintures del *Naixement de Jesús* i l'*Epifania*, que corresponien al primer cos o andana d'esquerra a dreta.³ Procedents del segon cos hi ha la *Pentecosta*, l'*Ascensió de Maria* i la *Visitació de Maria*

3 Tenen, respectivament, els núm. de registre 22 i 140, i mesuren 136 x 72 cm.

a Elisabet.⁴ La *Coronació de Maria* era a l'àtic,⁵ i a la predel·la hi havia les taules més petites i allargades: la *Presentació de Jesús al temple*, la *Pietat* i la *Circumcisió*.⁶

Jaume Fornés, retaule del Roser de Sant Pere de Vilamajor (1610): *Epifania* i *Pentecosta*. Fotografies Museu de Granollers.

JAUME FORNÉS, AUTOR DEL RETAULE DEL ROSER DE SANT PERE DE VILAMAJOR CAP AL 1610

Per ara no s'ha trobat el contracte del retaule, però el llibre de la Confraria del Roser de Sant Pere de Vilamajor que va 1608 a 1647, conservat a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, ens ha permès descobrir el nom del seu autor, el mataroní Jaume Fornés, que consta a diversos assentaments del manuscrit. El 6 de juny de 1610 va cobrar 20 lliures i es va acordar que la resta del compte pendent se li pagaria de deu en deu lliures: "Dia 6 se donnen a mo. Jaume Fornes pintor per lo compte. del retaula 20 ll. lo demes ques deura a pagar de deu en deu (...)". El següent pagament que

4 Els núm. de registre, respectivament, són el 23, 141 i 6. Les mides són molt similars, la taula central és una mica més ampla: 135 x 71,5 cm, les altres fan 134 x 78 cm, i 134,5 x 70,5 cm respectivament.

5 El número de registre és el 135, i mesura 121,5 x 83 cm.

6 Tenen, respectivament, els núm. de registre 11, 19 i 10. Les mides són molt semblants, tot i que la central és lleugerament més ampla: 35 x 70,5 cm, les altres fan 35 x 77 cm, i 34,5 x 70,5 cm.

s'ha trobat és un rebut per 10 lliures fet fer per Jaume Fornés el 30 de juny de 1612, on consta com a pintor de Mataró: "Jo, Jaume Fornes pintor dela vila de Mataro tinch rebut de Jaume Moragues pages y Steve Torroella tots de la pnt. pa. de Vilamaior lo any pnt. administradors dela confraria de Nra. Sora. del Roser fundada en la pnt. yglesia de Vilamaior deu lliures moneda barc. dich 10 ll. y so en descarech de maior quantitat y p. lo ver fas fer lo pnt. albara de voluntat mia de ma de Joa. Calvet pe. y vicari dela pnt. pa. vuy a 30 de juny 1612.....10 ll. Jo laume Fornes pintor atorch lo demon dit".

El tercer assentament localitzat també és de 10 ll. i correspon al 16 de juny de 1613: "Dit dia se tragueren per pagar a mo. Jaume Fornes pintor pa. lo q. li resta adeure la confraria lo pintor del retaula deu lliures dich.....10 ll. Die 16 Juny 1612". El darrer és del 11 de maig de 1614, quan es va fer el pagament final del retaule, que eren 20 lliures: "Die 11 maig 1614. Dit die se dona a mo. Jaume Fornes p. lo compliment de la paga de pintar lo retaula.....20 ll".⁷

Pel que fa a l'any de realització i assentament del retaule, havia de ser el 1610 o una data anterior molt propera, ja que en la visita pastoral d'aquest any es diu que el moble ja era col·locat, pintat i daurat, i tenia una talla de la Mare de Déu del Roser: "Altare beate Maria del Rosario. Item visitavit dictum altare lapideum (...) est retabulum depictum et deauratum cum imagine beate virginis Maria de bulto".⁸

EL PINTOR MATARONÍ JAUME FORNÉS, BIOGRAFIA ARTÍSTICA

El 30 d'octubre de 1598 Jaume Fornés va signar com a testimoni en una procura del pintor Antoni Toreno II, fet que mostra la seva familiaritat amb l'autor del retaule del santuari del Corredor.⁹ Com explica Joaquim Graupera, el 3 d'octubre de 1599 els administradors de la confraria del Sant Sepulcre de l'església de Mataró van signar una concòrdia amb el pintor Jaume Fornés, de la vila de Mataró, per pintar les imatges escultòriques d'un grup del trànsit o sepulcre de la Mare de Déu. Havia de "daurar d'or fi tots los bultos de los dotze apostols", a més de pintar-los dels colors adients, estofar-los, encarnar-los i pintar el nom de cadascun per poder-los identificar. També havia de pintar la clau de volta de la capella amb el nom

7 Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), Caixa 41, Confraria del Roser (1608-1647), 6 juny 1610, 30 de juny de 1612, 16 de juny de 1613 i 11 de maig de 1614 respectivament.

8 ADB, Visita pastoral de 1610, VP vol 52, foli 324/12 v.

9 ACA, Notarial, Mataró, Jaume Marfà, sign. 158, man. 1598, 30 d'octubre de 1598. Consultat directament a l'Arxiu de la Corona d'Aragó a partir de la cita de Garriga, 2002-2003, p. 212-213, nota 98, que no especifica en què consistia la relació dels dos artistes.

de Jesús d'or fi i les escultures dels serafins o angelets amb "los cabells de or fi y las cares encarnades". La feina no s'acabava aquí: les arcades havien de ser jaspiades, el sostre de color blau amb estrelles platejades, la paret "pintada de different colors y roses les partes de las arcadas fins bax en seran roses, negras y ab stelas grogas". A més a més, havia de pintar la portada de la capella. Per tot plegat va cobrar 100 lliures, i la darrera època amb les 50 lliures finals, la va signar el 3 d'octubre de 1600. D'aquest conjunt escultòric només ha perviscut la imatge jacent de Maria, que es conserva a la sala de síntesi del Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró.

Jaume Fornés, retaule del Roser de Sant Pere de Vilamajor (1610): *Ascensió de Maria i Coronació de la Verge*. Fotografies Museu de Granollers.

El 3 d'agost de 1603 els obrers de Sant Andreu de Llavaneres van contractar l'artista milanès Joan Baptista Toscano per pintar el retaule major de l'església. El contracte, que és molt complert i detallat, proposava que el daurat del retaule i la policromia de les imatges tallades s'encarregués a "... un mestre expert y experimentat en dites coses com mestre Jaume Forner de Mataró, o mestre Joan Basin". Aquest detall mostra que Jaume Fornés era aleshores un expert i apreciat daurador, que segurament encara no havia fet el pas cap a la pintura de retaules. El 1608, segons Mn. J. Mas, l'artista romà Cèsar Corona com a pintor i Jaume Fornés com a daurador

van guanyar el concurs per dur a terme el retaule major de l'església de Llerona, dedicat a la Mare de Déu. Van enllestir la tasca abans del 29 de maig de 1609, quan s'estrenà el moble.

Les primeres feines que hem vist fins ara eren tasques secundàries, de poca entitat artística, feines artesanes que consistien a daurar un retaule o pintar unes imatges escultòriques i decorar una capella. De ben segur Fornés era un bon oficial daurador i un eficient pintor decorador, però no havia fet el salt cap a la pintura d'escenes i de retaules. Segurament feia poc que s'havia establert pel seu compte i havia sortit del taller on s'havia format. Probablement va ser aprenent o oficial al taller d'Antoni Toreno II, que estava establert a Mataró des de l'any 1589, quan es va casar en segones núpcies amb Joana Sala, filla d'un paraire de la ciutat, i que va morir prematurament el 1598, justament l'any que comencem a trobar encàrrecs per a Jaume Fornés. No és cap casualitat que la *Visitació* de Sant Pere de Vilamajor sigui una còpia de la que Toreno va pintar al santuari del Corredor, inspirant-se en una coneguda estampa. També és molt probable que Fornés treballés al taller de Joan Baptista Toscano per la confecció, com a mínim, del retaule de Sant Andreu de Llavaneres entre 1603 i 1611. Segurament hi va entrar com a daurador i pintor decorador però aviat es devia veure en cor d'ajudar-lo amb les figures i les escenes. Per això, finalment, va esdevenir un pintor de retaules, tot i que no de molta qualitat. La relació, com a daurador, amb el romà Cèsar Corona entre 1608 i 1609 a Llerona també s'ha assenyalat abans.

Entre 1610 i 1614 va cobrar diverses quantitats, com hem dit, per part dels administradors de la Confraria del Roser de Sant Pere de Vilamajor per la pintura del retaule de la Mare de Déu del Roser que estem tractant. El 25 de juliol de 1611 el retaule de Sant Andreu de Llavaneres, pintat com s'ha explicat abans per Joan Baptista Toscano, ja estava daurat, amb les pintures enllestides i instal·lat. Tot seguit es va fer la visura i, per part del pintor milanès, va emetre judici Jaume Fornés. És molt probable que Fornés s'encarregués finalment de la dauradura del retaule de Llavaneres, com havien proposat els obrers de la parròquia, i entrés en bona relació amb l'artista milanès. Com que més endavant Fornés es va dedicar plenament a la pintura de retaules, Joan Baptista Toscano li devia demanar que fes la visura per la seva part. Els obrers de Llavaneres van pagar "sis [lliures] i vuit sous a mossen Jaume Fornes judicador per part de mossen Baptista y aquests sis i vuit sous donan per ordre mossen Joan Baptista Toscano".

Joan Domènech va fer una aportació fonamental per conèixer l'activitat i la manera de pintar de Jaume Fornés, ja que va trobar el contracte d'una obra conservada parcialment. El 12 de juny de 1612 el rector de Lloret, els obrers de l'ermita de Santa Cristina i els jurats de la vila van signar

Taules de la *Presentació de Jesús al temple*, la *Circumcisió* i la *Pietat*. Predel·la del retaule del Roser de Sant Pere de Vilamajor, de Jaume Fornés (1610).
Fotografies Museu de Granollers.

la concòrdia amb Jaume Fornés, pintor mataroní, per pintar el retaule de l'ermita de Santa Cristina de Lloret, contractat l'any abans amb Joan Burch, fuster de Tossa. Forner o Fornés havia de daurar el moble, pintar "los quatre misteris de Santa Cristina", la "figura de Déu lo Pare" a l'àtic, diverses mitges figures al bancal, Sant Pere i Sant Pau a les portes laterals, i dues figures més als quadres que hi havia damunt les portes. El preu del retaule era de 80 lliures i tenia de termini per pintar-lo des del 24 de juny de 1612 fins a acabar l'any. Del retaule es conserven quatre escenes de la vida i martiri de santa Cristina pintades en dos taulons situats a la paret de la primera capella lateral de l'ermita.¹⁰ Al seu interessant article, Joan Domènech reproduïx les quatre imatges, que, per les formes, el dibuix i els colors, són evidentment de la mateixa mà que va fer el retaule del Roser de Sant Pere de Vilamajor i ens confirmen que Jaume Fornés, pintor de Mataró, va ser l'autor dels dos retaules.

Com es pot veure als dos retaules conservats parcialment del Roser de Sant Pere de Vilamajor i del santuari de Santa Cristina de Lloret, Jaume Fornés podia ser un hàbil daurador, però no era un pintor de gran qualitat, sinó més aviat un artesà. Les seves obres són molt coloristes, amb tonalitats vives però massa contrastades, no gaire ben harmonitzades i amb un ús excessiu dels rosats, grogosos i blaus clars, especialment a Lloret. Els plecs de les robes que pinta són sumaris i poc treballats, tampoc és hàbil en les faccions i anatomies dels personatges, en els moviments i gesticulació dels figurants ni en les composicions, tret de les que es basen directament en estampes de grans mestres. Al retaule del Roser aconsegueix més vistositat per la grandària del moble i, sobretot, perquè copia directament diverses estampes. Per ara s'han trobat tres gravats que són models clars de les escenes corresponents del retaule: la *Visitació* de Gijsbert van Veen segons Federico Barocci, feta el 1588;¹¹ la *Circumcisió de Jesús* d'Aegidius Sadeler segons Hans Speckaert, datada el 1594, i la *Coronació de la Verge* treballada per Cornelis Cort seguint Federico Zuccaro el 1576. Però d'aquest tema en parlarem més a bastament en un proper article, ja que ara no disposem d'espai suficient.

POSSIBLES RELACIONS FAMILIARS DE JAUME FORNÉS

Tot i que a la documentació consultada sempre hem trobat escrit el cognom com "Fornés", moltes vegades s'ha transcrit com a "Forner" per assimilació amb el pintor rossellonès Jaume Forner, establert a Barcelona i autor del retaule de Santa Agnès de Malenyans (1535), que es conserva

¹⁰ Referències documentals sobre el pintor Jaume Fornés extretes de: Bosch (2011-2012), Domènech (2005), Graupera (2000 i 2011), Mas (1909 i 1911-1912) i Torras (2012).

¹¹ Bosch ja va assenyalar-ho el 1990.

parcialment al Museu Diocesà de Barcelona, entre d'altres obres. Jaume Forner es documenta entre 1524 i 1557, i va tenir un fill també pintor, Bartomeu Forner, que apareix en un document de 1565 però del que no se'n coneix cap encàrrec artístic.¹² El parentiu amb aquests Forner és una possibilitat, però falten moltes baules entremig.

En canvi, la relació familiar amb els imaginaires de Mataró Joan Fornés I i els seus fills Pau o Joan Pau i Joan Fornés II sembla inqüestionable tot i que encara no s'ha trobat cap document que ho confirmi. El pintor Jaume Fornés bé podria haver estat fill de Joan i germà de Pau i Joan Fornés II. Joan Fornés I va fer el retaule de Sant Joan Baptista per a l'església de Pineda (1554), el de l'església de Palamós (cap a 1570) que va passar el 1579 a l'església de Sant Just Desvern, un altre per a la parròquia de Sant Antoni de Vilanova de Cubelles (1575) i el de sant Sebastià per l'església de Vilassar (1579). El 1595 ja era difunt.

Pau o Joan Pau Fornés es va casar el 1595 amb Susanna Castellví de Barcelona i el 1596 va dur a terme el retaule del Roser per a l'església de Premià. El 25 d'agost de 1597 el pintor Antoni Toreno II va fer de testimoni en un document promogut per la dona de l'imaginaire: "Domina Susanna Fornes uxor honor Joanni Pauli Fornes imaginarius ville Matarone",¹³ fet que mostra el lligam de l'escultor amb el pintor del retaule del santuari del Corredor, amb el qual també es va relacionar, com a mínim, l'any següent, quan el pintor li va fer de testimoni en un judici per la imatge de la Mare de Déu del Roser que havia fet Pau per a l'església del Fou. De ben segur, l'escultor i el pintor havien col·laborat en ocasions anteriors i abans ja hem vist com el pintor Jaume Fornés va actuar de testimoni d'Antoni Toreno (1598). Més endavant trobem Pau treballant a Barcelona, tot i que també duia a terme encàrrecs a l'entorn de Mataró. Va esculpir les gàrgoles de la segona part del Pati dels Tarongers de la Generalitat, on hi ha el jardí i els sortidors moderns (c. 1598). Va elaborar unes imatges de sant Pere i sant Jaume per a les capelles dels claustres de la cartoixa de Montalegre (1603-1604), el retaule de Sant Medir per a la seva ermita a prop de Sant Cugat (c. 1603) i s'encarregà dels peritatges del retaule major de Santa Maria de Cervera (1603) i del retaule major de Sant Martí de Teià (1603 i 1606). També va treballar com a escultor a la capella que Jaume Ramon Vila va patrocinar al monestir de Sant Jeroni de la Murtra (1611) i va esculpir els capitells de marbre de l'altar major de la seu barcelonina (1611). El 1612

12 Madurell, 1944, p.21-32 i 56; Cornudella, 2002-2003, p. 182-183 i nota 50.

13 ACA, Notarial, Mataró, Gabriel Morera, sig. 1014, man. 1597, 25 agost 1597. Consultat directament a l'Arxiu de la Corona d'Aragó a partir de la informació facilitada per Garriga, 2002-2003, p. 212-213, i nota 97. Garriga cita el lligam d'Antoni Toreno II amb Pau Fornés, però no concreta en què consistia.

va fer diversos treballs a la creu del portal del Mar de Barcelona. El 1611 es va comprometre a fer el retaule de sant Pere per a l'església de Teià, però no el va poder enllestir perquè va morir prematurament abans de 1614. El va acabar el seu germà Joan Fornés II (1614), el qual devia treballar al taller de Pau. El 1617 Joan va contractar el retaule de sant Sebastià i una imatge de santa Bàrbara per a la mateixa església i el 1636 va visurar el retaule de sant Joan Baptista de l'església parroquial de Mataró.¹⁴

Fèlix Duran Canyameras documenta a Barcelona una família d'argenters anomenats també Fornés. Tomàs Fornés, citat el 8 de març de 1552, devia ser el pare, i, Domènec i Onofre Fornés, segurament eren els seus fills i seguidors. El primer consta l'any 1588 i, el segon, el 5 d'abril de 1589. La cronologia dels dos darrers és contemporània a la del pintor del retaule que estem tractant.

En resum, aquestes línies han servit per donar a conèixer que Jaume Fornés, pintor de Mataró, va ser l'autor del retaule renaixentista del Roser de Sant Pere de Vilamajor i que l'obra es va acabar el 1610 o poc abans. La descoberta ajuda a perfilar la trajectòria i l'estil d'aquest artesà de la pintura que van començar en l'ofici com a daurador. Els seus lligams familiars amb el pintor rossellonès Jaume Forner només són hipotètics, però el parentiu amb els escultors mataronins Joan Fornés i els seus fills Pau i Joan és més que probable. Haurem d'esperar que futures investigacions resolguin els dubtes.

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

- ACA, Notarial, Mataró, Gabriel Morera, sig. 1014, man. 1597, 25 agost 1597.
- ACA, Notarial, Mataró, Jaume Marfà, sign. 158, man. 1598, 30 d'octubre de 1598.

ARXIU DIOCESÀ DE BARCELONA

- Caixa 41. Sant Pere Vilamajor. Confraria del Roser (1608-1647)
- TRENS, M.: *Tresor artístic del Bisbat*, Inventari del tresor de les Parròquies de la Diòcesi de Barcelona fet durant la visita Pastoral del Sr. Bisbe l'Excm. Sr. Dr. Josep Miralles, any 1926. Mecanoscrit.
- Visita pastoral de 1610, VP vol 52, foli 324/12 v.

¹⁴ Les referències documentals sobre els escultors Fornés estan extretes d'Ainaud-Gudiol-Verrié (1947), Bosch (2011-2012), Duran (1972), Madurell (1970), Mas (1914), Ràfols (1951), Torras (2012) i Yeguas (2003).

BIBLIOGRAFIA

- AINAUD, J. – GUDIOL, J. – VERRIÉ, F. P. (1947), *La ciudad de Barcelona. Catálogo monumental de España*. Texto, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones científicas, Instituto Diego Velázquez.
- BOSCH, J. (1990), *Els tallers d'escultura del Bages del segle XVII*. Balsareny: Caixa d'Estalvis de Manresa.
- , (2011-2012), “El periple pictòric d'un pintor milanès a Catalunya: Joan Baptista Toscano, actiu entre 1599 i 1617”, *Locus Amoenus*, núm. 11.
- CAMARASA, M. – POCH, Mn. (2001), “Retaule del Roser. Església de Sant Pere de Vilamajor”, *La veu d'en Pelideu*, núm. 13, tardor.
- CORNUDELLA, R. (2002-2003), “La pintura de la primera meitat del segle XVI al Museu Episcopal de Vic”, *Locus Amoenus*, núm. 6.
- DOMÈNECH, J. (2005), “Les taules renaixentistes de l'ermita de Santa Cristina de Lloret de Mar”, *Taüll*, núm. 15, juliol, Secretariat Interdiocesà de Custòdia i Promoció de l'Art Sagrat a Catalunya, consultable en línia, <<https://www.cataloniasacra.cat/taull/download/32>>.
- DURAN, F. (1915), “La orfebreria catalana”, *Revista de archivos, bibliotecas y museos*, vol. 33, p. 79-117 i 242-302, Madrid.
- DURAN, A. (1972), *Barcelona i la seva història. Vol I, La formació d'una gran ciutat*, Documents de Cultura, 2, Barcelona: Curial.
- GALÍ, D. – LACUESTA, R. (2014), *Estudi històric i constructiu sobre l'església i el campanar, o Torre Roja, de Sant Pere de Vilamajor (Vallès Oriental)*, Diputació de Barcelona, Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL). Treball inèdit consultable en línia, <<https://docplayer.es/120068497-Ajuntament-de-sant-pere-de-vilamajor.html>>.
- GALLARDO, A. (1938), *Del Mogent al Pla de la Calma*. Extret del *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* núm. 514-516 i 518-523. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya (Reedició: Granollers, 1998).
- GARRIGA, J. (2002-2003), “El retaule major de Nostra Senyora del Socors i la formació del santuari cinccentista de la serra del Corredor.”, *Locus Amoenus*, núm. 6, p. 187-227.
- GRAUPERA, J. (2000), “El grup escultòric sobre el trànsit de la Verge de la parròquia de Santa Maria de Mataró (s. XVI)”, *Sessió d'Estudis Mataronins*, núm. 17.
- , (2011), *L'art gòtic al Baix Maresme (segles XIII al XVI). Art i promoció artística en una zona perifèrica del comtat de Barcelona*. Tesis doctoral

dirigida per Francesca Español i Bertran, Universitat de Barcelona. Inèdita, consultable parcialment en línia, <<https://docplayer.es/79458448-L-art-gotic-al-baix-maresme-segles-xiii-al-xvi.html>>.

MADURELL, J. M. (1944), "Pedro Nunyes i Enrique Fernades, pintores de retablos (notas para la historia de la pintura catalana de la primera mitad del siglo XVI)", *Anales y boletín de los museos de arte de Barcelona*, vol. II-2, abril, p. 25-72; vol. II-3, julio, p. 11-62.

—, (1970), *L'art antic al Maresme (Del final del gòtic al barroc salomònic). Notes documentals*, Premi Iluro, 1968, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.

MARTÍ, J. M. (a cura de) (1981), *Catàleg Monumental del l'Arquebisbat de Barcelona. Vallès Oriental*, vol. 1/2, Barcelona: Arxiu Diocesà de Barcelona.

MARTINELL, C. (1961), *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya. Volum segon. El Barroc salomònic (1671-1730)*, Monumenta Cataloniae, vol. XI, Barcelona: Editorial Alpha.

MAS, J. (1909), *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*, vol. III, Barcelona.

—, (1911-1912), "Notes sobre antics pintors a Catalunya", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. VI.

—, (1914), "Notes d'esculptors antics a Catalunya", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, vol. VII.

TORRAS, S. (2012), *Pintura catalana del barroc. L'auge col·leccionista i l'ofici de pintor al segle XVII*, Memoria Artium, 11, Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Barcelona, Universitat de Girona, Universitat de Lleida, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Rovira i Virgili, Museu Nacional d'Art de Catalunya, 2012.

RÀFOLS, J. F. (dir.) (1951), *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*. Barcelona: Editorial Millà. Vol. I.

YEGUAS, J. (2003), "Andrea Fortunato de Peregrinis, un escultor de Roma a Linyola (1601-1603)", *Barret Picat* (Linyola, Lleida), núm. 137.